

שיעור כללי – עשה דוחה לא תעשה – דף מקורות

- שבת קלב ע"ב – קלג ע"א: 'ת"ר מילה דוחה... צרעת לא כל שכן'.
- יבמות ג ע"א-ע"ב: 'ותו לא... באמת וישר'; רש"י 'ודחי את לא תעשה'; תוס' ד"ה 'לא תעשה'.
- ירושלמי, חלה פ"ב ה"א: 'א"ר יונה... היתה כתובה בצידה' [מובא להלן].
- יבמות ו ע"ב – ז ע"א: 'אמר רב שימי... ת"ל לא תבערו'; ריטב"א שם, ד"ה 'מה לי חומרא'.
- רמב"ם, שבת פ"ט, ה"כ.
- סוכה כט ע"ב – ל ע"א: 'אמר ר' יוחנן... ויברחו עצמן מן הגזל'; תוס' שם, ד"ה 'משום'.
- ירושלמי, חלה, פ"א ה"ה: 'תני מצה גזולה... אינן מצוות' [מובא להלן].
- ירושלמי, שבת, פ"ג ה"ג [מובא להלן].
- ספרי, כי תצא פסקה כג [מובא להלן].
- רב נסים גאון, שבת קלג ע"א: 'אימור דאמרי... אלו הענינים' [מובא להלן].
- שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל, חלק א', עמ' רלד-רלה [מובא להלן].
- שו"ת מהרי"ק, סימן קלט: 'על ענין איסור יבמה... להאריך בזה יותר' [מובא להלן].
- רמב"ן על התורה, שמות כח: 'ובמדרשו של רבי נחוניא... עד שתצא נפשו'.
- משך חכמה, דברים, לד, יב [מובא להלן].
- מהרש"א, יומא פ"ו ע"א, ד"ה 'עבר על עשה' [מובא להלן].
- קונטרס ע' פנים לתורה לר' יוסף ענגיל, אות לו
- חזקוני, שמות כג, יג [מובא להלן].
- קובץ הערות, סימן ז, אות א'.
- ספר החינוך, מצוה תקפד [מובא להלן].
- ריטב"א יבמות ז ע"א, ד"ה 'מה לי חומרא' [מובא להלן].
- בבא מציעא ל ע"א: 'מצא שק... את לא תעשה ועשה'; רמב"ן שם, ד"ה 'ומיהו אכתי' [מובא להלן]; חידושי הר"ן שם, ד"ה 'ואיכא דמקשו' [מובא להלן].
- מגן אברהם סימן תמ"ו, ס"ק ב' [מובא להלן].
- מנחות מ ע"א: 'ת"ר סדין... את לא תעשה'; תוס' שם ד"ה 'סדין בציצית'.
- רמב"ן, יבמות ד ע"ב, ד"ה 'הא דקאמרינן' [מובא להלן].
- רשב"א, יבמות ד ע"ב, ד"ה 'והא דתנא' [מובא להלן].
- מאירי, יבמות ד ע"ב, ד"ה 'אע"פ' [מובא להלן].
- רמב"ם הל' ציצית, פ"ג ה"ו; ראב"ד על הרמב"ם, הל' ציצית פ"ג ה"ט
- תוס', חולין קי ע"ב, ד"ה 'טלית שאולה'.

מקורות מלאים

ירושלמי חלה פ"ב ה"א

א"ר יונה מן דנפקות תהית דלא אמרת ליה. שנייא היא שמצות עשה דוחה למצות לא תעשה. על דעת' דרבי יונה דו אמר מצות עשה דוחה בלא תעשה אע"פ שאינה כתובה בצידה ניחא. על דעתיה דרבי יוסי דו אמר אין מצות עשה דוחה למצות בלא תעשה אלא אם כן היתה כתובה בצידה

ירושלמי, חלה, פ"א ה"ה

תני מצה גזולה אסור לברך עליה. א"ר הושעיא על שם ובוצע ברך ניאץ ה'. א"ר יונה הדא דתימא בתחילה אבל בסוף לא דמים הוא חייב לו. רבי יונה אמר אין עבירה מצווה. רבי יוסי אמר אין מצווה עבירה. א"ר אילא "אלה המצות" - אם עשיתן כמצותן - הן מצות, ואם לאו - אינן מצות.

אלא מיוחד הוא וכי הציווי שנאמר אחריו הוא תנאי עליו וכי לא בא להזהיר אלא על לבישת כלאים חוץ ממצות ציצית אבל מה שהוא מעורב מחוטי פשתן עם הטלית של צמר שהיא מצוה אינו נכנס בזו האזהרה אלא מותר הוא ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמך עליו וכי כל אזהרה שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שבעת שאירע חיוב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הציווי שהוא עשה ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה ובזה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בני אדם ושואלין עליו והוא שאומרים מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מציווי עשה היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הציווי של עשה תנאי הוא וכן אמרו רז"ל (ספרי פ' תצא) מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה שניהן בדיבור אחד נאמרו ערות אשת אחיך ויבמה יבוא עליה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שאי אפשר לבשר ודם לומר שנא' אחת דיבר אלהים שתיים זו שמענו הבן דבר זה ושמור אותו כי הוא ספק גדול והרי גלינו אותו ומזה העיקר אמרו רז"ל בתלמוד כל מקום שאתה מוצא עשה לא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה וסבר (רבינא) זה כמו שנאמר בשחיטת קדשים בפרק דם חטאת (דף צז) אמאי וניתני עשה ונידחי לא תעשה אמר רבינא אין עשה דוחה את לא תעשה שבמקדש דתניא כו' רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ובמס' נזירות בפ"ב נזירין (דף נח) אמרו עוד (ומאי דקא מודי ליה) [ומאן דמוקים] לקרא למידחא לא תעשה ועשה לאו גרידא מנא ליה יליף מגדילים דאמר קרא לא תלבש שעטנז הא גדילים תעשה לך מהן וכל מה שתמצא בתלמוד דאתי עשה ודחי לא תעשה מזה העיקר שהקדימו הוא וזה הדין בלאו גרידא בלבד אבל לא תעשה ועשה וכל שכן לא תעשה שיש בו כרת אין עשה דוחה אותם ואנו מבארין לך זה ונאמר כי כל מצות לא תעשה שבתורה שענש בה

ירושלמי, שבת פי"ג ה"ג

הקורע בחמתו ועל מתו - כל המקלקלין פטורין... בעון קומי רבי יוסה: לא כן אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק, מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח?! אמר לון: תמן גופה עבירה, ברם הכא - הוא עבר עבירה.

ספרי כי תצא פסקה כג

גדילים תעשה לך. אמור מעתה שניה' נאמרו בדבור אחד. זכור ושמור נאמרו בדב' אחד. מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה נאמרו בדבור אחד. ערות אשת אחיך לא תגלה יבמה יבא עליה נאמרו בדבור אחד. וכל בת יורשת נחלה ולא תסוב נחלה ממטה למטה בדבור אחד נא' מה שאי אפשר לב"ו לומר ב' דברים כאחד שנאמ' תהלים סב אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו.

רב נסים גאון, שבת קלג ע"ב

אימור דאמרי' אתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא לא תעשה ועשה מי דחי לא תעשה גרידא הוא לא תעשה הכי יחיד שאין עמו כרת כמו (דברים כה) לא תחסום שור בדישו (שם כב) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט) לא תקיפו פאת ראשכם ודומה להם ויתוסף עם זה מה שנאמר במבטא השמר פן ואל כגון (דברים כד) השמר בנגע הצרעת (שמות לד) פן תכרת ברית ליושב הארץ (שם טז) אל יצא איש ממקומו גם הן אזהרות לאו ומי שיעבר עליהם עובר על לא תעשה כמו שאמרו בתלמוד (עירובין דף צו וש"נ) השמר פן ואל אינו אלא לשון לא תעשה ומה שנמצא בתורה ממצות לא תעשה מה שאין בו כרת ולא מיתת בית דין ולא ניתוסף עליו עשה אותו דבר הוא הנקרא לאו גרידא ודינו שכשאירע עם (דף ג) וכן אמרו שם אימור דאמרי' דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא לא תעשה שיש בה כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב (דברים כב) לא תלבש שעטנז וכתיב גדילים תעשה לך ידענו כי זה לא תעשה אינו שוה בכל דבר

כרת לא דחיא לה מצות עשה כי התנאי שנא' בערות אשת אחיך שהוא היתר היבום בה שנאמר (דברים כה) 'במה יבא עליה לא בא אלא באשת אח גרידתא שאינה אסורה אלא משום אשת אח בלבד אבל באחות אשתו שהיא אשת אחיו ודומה לה מן ט"ו נשים המנויין במשנה לא נאמר בהן תנאי להתיר הייבום ואילו נשאו ראובן ושמעון שתי אחיות ומת ראובן ובן אין לו אין לאשתו על שמעון לא חליצה ולא ייבום ולא אתי עשה דאמר רחמנא יבמה יבא עליה ודחי (ויקרא יח) ואשה אל אחותה לא תקח שענש בה הכתוב כרת ובזה אמרה המשנה ט"ו נשים פוטרות צרותיהן וכו' ואמרו בתלמוד (יבמות דף ח) בסוף הדבר רבא אמר ערוה לא צריכא קרא דאין עשה דוחה את לא תעשה שיש בו כרת וכמו כן אם יהיה לא תעשה שאין בו כרת אבל נוסף עליו עשה שנמצא באותה מצוה עשה ולא תעשה אין לנו נמי לדחותה במצות עשה לפי שיצאת מן כלל לאו גרידא מפני הציווי שנתוסף עליה ואפילו שתי מצות עשה שהן זו כנגד זו ואין אחת מכרעת מחברתה אין לנו לדחות אחת מהן מפני האחרת כמו שנאמר בתלמוד בפרק תמיד נשחט (פסחים דף נט) בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בה כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא מכדי האי עשה והאי עשה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה וכל שכן אם יהיה עשה ולא תעשה שמן הדין לקיים אותם יותר מלקיים העשה בלבד שכנגדם אלא אם יהיה דבר מיוחד שייחדו הכתוב או אמר הקב"ה ביום אחד לחודש השביעי שהוא יום ראש השנה (ויקרא כג) יהיה לכם שבתון זה מקרא מלא בציווי השביתה ואמר עוד מלאכת עבודה לא תעשו הזהיר בו מלעשות מלאכות מיוחדות נמצא עלינו בקידוש היום עצמו עשה ולא תעשה עוד ציונו בו לתקוע בשופר שנאמר (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם ובעת שלא תיקנו השופר מערב יום טוב והוצרכנו ביום טוב עצמו לתקוע בשופר לקיים המצוה ואי אפשר להיות דבר זה אלא עד שנחתוך השופר ונתקן אותו ונחלל קדושת היום ראוי לנו שניח מצות שופר שהיא עשה ולא נחלל היום שיש בחיוב קידושו עשה ולא תעשה שאי אפשר שיבא עשה בלבד וידחה עשה ולא תעשה יחדו וכגון זה מילה שלא בזמנה והוא מי שנתאחר לאחר יום ח'

שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל, חלק א', עמ' רלד-רלה

מחמת חולי שאירע לתינוק או מפני הספק כמו ששנינו (לקמן דף קלז) בין השמשות ערב שבת נימול לי' יום טוב אחר שבת נמול לי"א וכשתהיה מילה שלא בזמנה אינה מותרת ביום טוב כי יום טוב יש בו עשה ולא תעשה ולא יבוא עשה של מילה ודחי עשה ולא תעשה של יום טוב אלא בזמנה שהוא יום ח' ודאי שבו נאמר (ויקרא יב) וביום השמיני ימול ואמרו בפירוש וביום ואפי' בשבת אבל שלא בזמנה אפי' יום טוב אינה דוחה שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה אלא נזיר מצורע כי פירש בראיות ברורות שעשה ידחה את לא תעשה ועשה שבו וביאור זה כי הקב"ה צוה הנזיר שיגדל שער ראשו מאחר שהקדים האזהרה עליו שלא יגלחנו שנאמר (במדבר ו) גדל פרע שער ראשו אחר שאמר תער לא יעלה על ראשו הרי הוא בדבר זה מוזהר בלאו ומצווה בעשה וחייב המצורע בעת טהרתו לגלח כל שער שבגופו שנאמר (ויקרא יד) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וכשיתנגע הנזיר בצרעת ויגיע יום ז' שהוא חייב לגלח בו אמרו חכמים שמצות גילוח של צרעת דוחה עשה ולא תעשה שיש עליו לענין נזירותו וכי מה שאמר הכתוב לענין מצורע את ראשו אחר שאמר יגלח את כל שערו לא בא אלא לענין נזיר שנאמר בו תער לא יעבור על ראשו לומר כי זו המצוה אינו חייב בה אלא בעת שלא תהיה בו צרעת אבל בעת שיהיה בגופו צרעת יגלח את ראשו אפי' שער ראשו שהזהרתיו שלא יגלחנו בימי נזירותו חייב לגלח אם היה צרוע נתקיים לנו מזה שבנזיר מצורע לבדו יבא עשה ודחי לא תעשה ועשה ובראש מס' יבמות (דף ה) אמרו אלא דקיימא לן דאין עשה דחי לא תעשה ועשה ליגמר מנזיר דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה אלא מנזיר לא גמרינן שכן ישנן בשאלה ובארו כי דבר זה הוא מיוחד בו לבדו ולא בזולתו וכי בכל התורה כולה לא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה והזהר לשמור אלו העיקרים שפירשנו שמהן מתבארים לך כל דבר כשתמצא בתלמוד מעין אלו הענינים:

[...] הלכה זו אינה מבטאת כי מותר לעבור על לא תעשה כדי לקיים מצוה. דין כזה לא ייתכן שהרי עבירה על לאו ודאי חמורה מביטול עשה; ופוק חזי שנפסק להלכה שצריכים להוציא כל ממון שבעולם כדי שלא להיכשל באיסור ל"ת אך אין מוציאים יותר מחומש על קיום עשה. יסוד ההלכה הוא כי פעולה מסויימת המהווה חפצא של מעשה מצוה ומעשה עבירה נקבעת כפעולת מצוה וחלות עבירה נפקעת ממנה. ברם אם יצויר שהמצוה היא נטולת מעשה וקיומה הוא מאליו והעבירה יוצאת לאור על ידי פעולה מסויימת, אין כאן דוחה. מה ידחה? קיום המצוה שהוא מאליו? דחייה כזו לא נאמרה כלל. אם הקיום זהה עם פעולת מצוה, נפקעת חלות איסור מן הפעולה עצמה. במה דברים אמורים כשישנה לחלות פעולת מצוה שהיא שורש קיומה, כגון אכילת מצה או נטילת לולב. ברם, כשאינה קיימת כלל וכלל וישנו רק קיום מאליו, מעשה העבירה בתקפו עומד. כללו של דבר: מעשה המצוה הזוהה עם קיומה דוחה את מעשה העבירה, וכשהקיום בא מאליו, וכל פעולת הגברא מתבטאת רק ביצירת חפצא של מצוה, כגון גג שיש עליו מעקה, טלית שיש בה ציצית, וכן כל כיוצא בהם – חסר גורם הדוחה.

שו"ת מהרי"ק, סימן קלט

על ענין איסור יבמה לשוק שכתבתי שהוא דוחה כרת דאשת אח כתב מר דלאו איסור יבמה לשוק דחי ליה אלא מצות יבום הוא ולא חדא מילתא נינהו אלא שתי שמות יש להם. ולע"ד נראה (א) דהיא היא לאו דיבמה לשוק ומצות יבום כדכתבתי. ותדע לך שהרי אין איסור ביבמה לשוק כ"א בהיותה ראויה וזקוקה ליבם וכדכתב קרא לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה הרי לך דאיסור יבמה לשוק מתלא תלי במצות יבום ואשר כתב מר דנהי נמי דאיסור שוק הוא דדחי לה דמ"מ יש לסתור הקל וחומר ולומר כל איסורים שבתורה יוכיח דאמרינן עשה דוחה לא תעשה אעפ"כ לא נתן להם מחומרא דאל"כ למ"ד חייבי לאוין אין קידושין תופסים בהן נילף מק"ו דחייב/דחייב/ עשה נמי לא יהיו קידושין תופסים בהן ע"כ דברך

ואילו תפסת עלי במה שכתבתי דתפיסת הקידושין היינו דחיית עשה דיבום החרשתי כי לכאורה לא מדחי עשה דיבום בהתפסת הקידושין וכן מוכיח פרק האשה רבה (דף צב) וכן פרק האומר בקידושין (דף סח) ולפי שלא חשבתי אותו תירוץ שיהיה אמת כדכתבתי בכתבי הראשון לא חשתי אז לדקדק עליו. אבל מכח מה שכתבתי אני רואה בו סתירה כי נראה דלא דמי כלל דודאי מאחר דחומרא העשה אינה בא מכח דחיית קידושין אלא דמדה היא בתורה דעשה דחי לא תעשה אין לומר דכי היכי דדחי לאו דקדושין הכי נמי דחי לאו העשה כיון דלאו חמיר מעשה כדאיתא בהדיא בריש פירקא דיבמות (דף ו) אבל הכא אשכחן דחמיר עשה דיבום מכרת דא"א לענין דחיה וא"כ י"ל דמדדחי כרת דא"א לקידושין שאין תופס' בה כ"ש עשה דיבום. וכן לאו דלא תהיה בהתלותו בעשה דיבום דאף על גב דפשיטא דכרת חמיר מלאו ועשה מכל מקום לענין הא מילתא גופא גלי לן קרא דלא חמיר אלא קיל מינייהו לפי מה שכתבתי דהתפסת הקדושין היינו דחיית העשה דיבום. וכה"ג בעי למילף ריש פ"ק דיבמות. וכן ריש פרק אחד דיני ממונות (דף לה) שתהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו דעבודה ואף על גב דפשיטא דעבודה חמירא טובא מקבורת מת מצוה. וכן פרק רבי אליעזר דמילה (דף קלב) בעי למילף בכה"ג ומה שכתבתי דאדרבה י"ל דסברא שיהיו קדושין תופסים ביבמה כדי להעמיד על האחים באיסור כרת. ועוד כתבת דכיון דכבר דחה איסור אית לן למימר שלא ידחה ע"י הקידושין אי אפשר לומר כן כדמוכח פרק ב' דיבמות (דף כ) וכן בסנהדרין פ' כהן גדול (דף יח יט) דפריך גבי אלמנה לכ"ג אמאי לא אתי עשה דיבום ודחי לא תעשה דאלמנה לכ"ג ולא משני שיהא כרת ואשת איש חוזר וניעור להצטרף עם לאו דאלמנה כאשר דימית אתה. וגם בלא ראייה פשיטא שאין בסברה זו ממש ופשיטא דלא דמי כלל להא דכיון שלא בנה וכו'. ואשר כתבת דטעם דחיית עשה ללא תעשה משום דכיון דמבחוץ כל דבר שרי איכא למימר דכי אזהרה קרא בלא תעשה לא דבר בלשון מקום מצוה כלל כמו כלאים בציצית ודומיהם אמינא דכי ניים ושכיב מר אמרה להא שמעתתא חדא דהלשון דעשה דוחה ל"ת לא משמע הכי. ועוד דאדרבה די"ל לאידך גיסא ואימא

האהבה מהיראה אצל השי"ת, לכן עדיפא שתדחה העשה לל"ת כיון שמה שלובש כלאים בציצית אין זה מצד המרי רק מצד צווי השי"ת ללבוש גדילים, אבל כשעושה נגד רצון השי"ת ודאי גדול הממרה ועונשו חמור ממי שמתעצל ואינו עושה מצוה, זה ביאור דבריו.

מהרש"א יומא פו ע"א, ד"ה 'עבר על עשה'

עבר על עשה כו' שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתם. משמע דע"י התשובה לחוד מוחלין לו וכיון דארבע חלוקי כפרות אשכחן בהני קראי וכפרש"י דמסברא מוקמינן האי קרא אקלה ביותר דהיינו עשה דמסברא להקל עונש עובר בעשה בעלמא דיושב ואינו עושה מעובר בל"ת שעובר במעשה ומה"ט עשה דוחה ל"ת כיון דהעשה מקויים במעשה

קונטרס ע' פנים לתורה לר' יוסף ענגיל, אות לו

עי"ל עפמ"ש חכם אחד בטעמא דעדל"ת דהוא משום דאין האדם מתכוין לעבור על רצונו ית' ואדרב' עובר רק כדי לקיים מצוה וע"כ מכח קולא דהעדר הכוונ' לעבור ע"כ שפיר הלאו נדחה מן העשה ושזהו טעם אומרם ז"ל ביבמות ד"ז ע"א דאין עדל"ת שיש בה כרת וזה שבדבר שחייבין על זדון כרת הרי חייבין על שגגתו חטאת וע"כ כיון דגילתה תור' דגם שוגג צריך כפרה וחטאת א"כ חזינן דבל"ת דכרת גם בהעדר הכוונ' חשיבא עבירה וע"כ שפיר אינה נדחית מפני עשה ולא דמי לל"ת גרידא דיש בו קולא מפאת העדר הכוונה עכ"ל והם דברים מתקבלים וע' ברמב"ן עה"ת פרשת ויקרא שכל דשגגת לאו א"צ כפרה מה"ת כלל עש"ה וע' סנהדרין דפ"ד ע"ב אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק עש"ה ובמ"א הארכת בזה ואכ"מ.

חזקוני שמות כג, יג

ובכל אשר אמרתי אליכם - מכל מה שהזהרתי אתכם בשבתות של שאר השנים תשמרו בשבתות של שביעית, ד"א לא בשביתת שור וחמור ובן אמה

דכיון דמבחוץ מיפטר מכל מקום מצות עשה א"כ אית לן למימר דלא חייבה תורה במקום לא תעשה כלל ונמצא שלא יתחייב בתכלית בסדין של פשתן דלא כ"ת דאין הכי נמי פשיטא שאין לומר כן כדמוכח בההיא דפרק התכלית (דף מא) מלאכה אשכחיה לרב קטינא וכו'. דקאמר ליה ענשיתו אעשה וכו' מצוה דמצות עשה היא. ולפירוש רש"י וכן רב אלפס והמיימון צ"ל שהיה מטיל חוטי לבן של פשתן ואפילו הכי קרי ליה עשה. ועוד דלפי סברתך גם בלא תעשה שיש בו כרת הל"ל דלידחי ליה עשה מהאי טעמא ואנן קי"ל דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. ועוד דלפי סברתך דאמרת דלאו משום צד חומרא דעשה הוא אם כן היכא שאין העשה דוחה הלאו כגון ביום טוב פשיטא שהיה לוקה משום י"ט לכ"ע. ואנן חזינן לאחד מגדולי המפרשים שפירש דאף על גב דאין עשה דוחה לא תעשה דיום טוב משום דיום טוב עשה ולא תעשה מכל מקום לא לקי על לא תעשה דיום טוב במקום עשה דהא עשה דחי ללאו דיום טוב ולא קאי כי אם בעשה דשבתון ופשיטא שזה הפך כוונתך. ועוד שהרי כתבו התוספות פרק בתרא דעירובין וז"ל ועי"ל דשאין עשה דוחה לא תעשה במקדש כדאמר' פ' דם חטאת (דף צז) וכו' עד מיהו יש לדחות דלא דמי דהיינו טעמא משום לא תעשה דמקדש חמור ולא מידחי קמיה עשה אבל גבי בל תוסיף לא שייך שם חומרא דשייך נמי בעלמא אך מכל מקום יש לומר כיון דהוי במקדש לא מדחי עד כאן לשון התוס' הרי לך בהדיא שהדבר תלוי משום קולא וחומרא ולא כאשר חשבת אתה ואין צריך להאריך בזה יותר [...].

משך חכמה דברים לד, יב

המורא ולכל הגדול אשר עשה משה וכו' - הרמב"ן פ' יתרו (כ, ח) ביאר טעם דעשה דוחה ל"ת, דאף דל"ת חמור זה במי שעושה מדעת עצמו, א"כ העושה מעשה וממרה גדול חטאו ממי שאינו עושה מעשה ואינו מקיים רצון השי"ת, אבל מי שעושה מרצון השי"ת אם אנו נשקול במאזני צדק מה עדיפא טפי אם לעבור הל"ת או לקיים העשה ע"ז אמרינן דהעושה מעשה מראה אהבה להמצוה השי"ת, ומי שמונע מעשות ל"ת הוא בגדר ירא, וגדול מדת

לעיל ושקלין וטרינן היכא אשכחן דדחי עשה ל"ת שיש בו כרת, דהפרש איכא בין חומרא רבה לחומרא זוטא וכדפי' לעיל, וזה ברור מאד

רמב"ן בבא מציעא ל ע"א, ד"ה 'ומיהו אכתי'

ומיהו אכתי איכא למידק הכא ואפילו עשה ולא תעשה נמי היכי דחי ליה, והא קי"ל (שבת קל"ב ב') אימור דאמרינן אתי עשה ודחי את ל"ת ה"מ כגון מילה בצרעת וסדין בציצית דבעידנא דקא עבר ליה ללאו קא מקיים ליה לעשה אבל הכא כי מטמא עבר ליה ללאו ולא מקיים ליה לעשה עד דמהדר ליה, ואע"ג דשקיל לה מיד וכגון דקיימא בפתח בית הקברות מ"מ לא מקיים ליה לעשה עד דמהדר ליה למריה, ואפשר דלרווחא דמילתא אקשי ליה ואיכא מקצת נוסחי עתיקי ודווקני דכתיב בהו פשיטא מי דחינן איסורא מקמי ממונא, ונראה לי דהכי פירושה משום דכיון דאפילו בעל אבדה כהן אינו רשאי להטמא בה היאך יטמא זה בשבילה, והרי אם באו בעלים ואמרו לא בעי' לה ליתיה לעשה כלל, הילכך לא דחינן מצות עשה משום מצוה שבממון שאם הפקיר בעליו ממון זה פטור הוא מאותה מצוה, שהרי חייב הוא לומר כן כדי שלא יטמא כהן ששניהן חייבין בכבודו של מקום והתורה אמרה להחזיר אבדה לחברו ולכבד אביו ואמו בממונו ולא לעבור על המצות, ודמיה לההיא דגרסינן בכתובות (מ' א') היכא אמרי' דאתי עשה ודחי את ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל, כלומר הואיל ואפשר לה לבטלו אע"פ שאמרה בעינא ליה אין שומעין לה ששניהם חייבין בכבודו של מקום ולא גלי רחמנא בכי האי עשה דנדחי, וכל שכן הוא בדבר שבממון דכל שבטלו אינו רשאי בשל חברו נמי אינו רשאי, ולהאי נוסחא נמי לא קשיא מידי ולרווחא דמילתא אקשינן דאפילו הויה השבת אבדה עשה ול"ת וטומאת כהן עשה בלחוד, לא דחי ליה משום דלא דחינן איסורא מקמי ממונא, ובנוסחא דר"ח ז"ל איתנהו לתרווייהו פשיטא עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ותו מי דחי' איסורא מקמי ממונא

בלבד אני מזהירך אלא אף בכל דבר שצריך שביתה אני מזהירך כגון כלים. ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם מיום שנתנו עשרת הדברות עד עכשו. תשמרו - תהיו נזהרים חוזר וכולל כל אזהרותיו דוגמא ארור אשר לא יקים וגו', ד"א אזהרה לכל מצות עשה כמו שפרש"י. מכאן אמרו בכל התלמוד עשה דוחה לא תעשה שהרי בכלל עשה יש לא תעשה עמו, דתשמרו הוי לא תעשה. ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לא קאי הוא אלא אלא תעשה דאי קאי הוא אעשה א"כ כל מצות עשה ישנן בכלל לא תעשה כדאמרינן כל מקום שנאמר בו השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה והיכן ימצא עשה לבדו בלא לאו.

ספר החינוך, מצוה תקפ"ד

ואמרו זכרונם לברכה [שבת קל"ב ע"ב] בענין איסור זה, שמי שיש לו צרעת בערלתו אינו חושש לה מלימול, שמצות עשה של מילה דוחה לאו זה כדקיימא לן בכל מקום דאתי עשה ודחי לא תעשה, והוא דאי אפשר לקיים עשה אלא בביטול הלאו כגון זה דמילה בצרעת. ואמרו חכמים זכרונם לברכה [יבמות ג' ע"ב] דלא איתמר כללין דין בכל הלאוין אלא דוקא בלא תעשה קל, כלומר שאין בו כרת, כמו לא תעשה דלא תלבש שעטנז [דברים כ"ב, י"א], דדחינן ליה משום עשה דגדילים תעשה לך [שם, י"ב], וכמו כן זה הלאו דלא יקוץ בהרתו שאין בו ברת גם כן, ובאלו וכיוצא בהן הרי הדבר כאילו נאמר בתורה בפירוש לא מנעתך מהם במקום עשה זה, אבל כל לאו שיש בו כרת לא דחינן משום עשה, הואיל והחמיר הכתוב בו כל כך שחייב עליו כרת הרי הוא כאילו אמר בפירוש עשה דבר פלוני כל זמן שלא יצטרך לעבור בעשייתו בלאו פלוני. ויתר פרטי מצוה זו מבוארים במסכת נגעים [פרק שביעי].

ריטב"א, יבמות ז ע"א, ד"ה 'מה לי חומרא'

מה לי חומרא רבה מה לי חומרא זוטא. פי' היינו למאי דס"ד מעיקרא דבעי לאתויי ראייה מהבערה, אבל אנן סברין כמאן דדחי לה וכן למאי דשיילין

דברים דדוקא שופר שהיחיד מוציא רבים י"ח מקרי עשה דרבים דאל"כ חמץ נמי עשה ול"ת הוא ולידחי עשה ול"ת די"ט מיהו יש לומר כמ"ש רש"י והרי"ף פ"ב דב"מ דלענין לדחות () לא מצרפין לל"ת ע"ש

רמב"ן, יבמות ד ע"ב, ד"ה 'הא דקאמרינ'

הא דקאמרינ כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר. פי' ולית לן דר"ל דאמר לקמן כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה, דהא הכא יכול לקיים את שניהם הוא ואפילו הכי דחי והכי נמי אמרינן עלה במנחות, ויש שסובר דריש לקיש בעלמא איתמר אבל כלאים בציצית לגמרי הותר בסמוכין וההיא דמנחות דחיה בעלמא היא, ולא נהירא לי דהא מהכא גמרינן לכל התורה דאתי עשה ודחי לא תעשה ואם כן נימא דאפילו בדאפשר לקיים את שניהם לידחי דומיא דציצית אלא ש"מ בציצית נמי אתמר

רשב"א, יבמות ד ע"ב, 'והא דתנא'

והא דתנא דבי ר' ישמעאל לא מפקא מדריש לקיש ודריש לקיש לא מפקא מדתנא דבי רבי ישמעאל. ותדע לך דהא קיימא לן כתנא דבי רבי ישמעאל, ומשמע נמי ודאי דאיתא לר"ל, מדאמרינן בפרק כיצד (לקמן שם) גבי איסורי מצוה ואיסורי קדושה חולצת ולא מתיבמת וליתי עשה ולידחי ל"ת, ופריק רבא גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה, הדר אמר רבא לאו מלתא היא דאמרי דאמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת כו'. ובמנחות נמי פ' התכלת (מ, א) אמרינן ולא יהא אלא לבן, ופרקינן כיון דאפשר במין וכר"ל וכו', וכן בהרבה מקומות בתלמוד, דאלמא הלכתא כוותיה, כך היה נראה לי. אלא שראיתי לגדולי המפרשים דפירש דהא דתנא דבי ר' ישמעאל אתיא דלא כריש לקיש, ונסמכו על אותה שאמרו במנחות ולא יהא אלא לבן ופרקינן כיון דאפשר במין כדר"ל. ואפשר לומר דהתם לא קאמר דלעולם לא יטול כיון דאפשר בדאית ליה כדר"ל, אלא בדאיכא מיניה קאמר ומשום דהוי

חידושי הר"ן, בבא מציעא ל ע"ב, ד"ה 'ואיכא דמקשו'

ואיכא דמקשו ל"ל למימר משום דהאי עשה והאי עשה ול"ת אפי' ליכא גבי טומאה אלא לאו גרידא היכי דחי ליה עשה דאבידה והא קי"ל אימור דאמרינן אתי עשה ודחי ל"ת ה"מ כגון מילה בצרעת וסדין בציצית דבעידנא דקא עקר ליה ללאו קא מקיים לעשה אבל הכא אפי' עומדת על פתח בית הקברות כי מטמא לה עבר ליה ללאו ולא מקיים ליה לעשה עד דמהדר ליה למרה, ותירצו דלרוחא דמלתא אקשינן ליה, ואיני אומר כן אלא כה"ג בעידנא דקא עקר מקיים ליה מקרי דלא ממעטינן מהאי כללא אלא כי ההיא דאמרינן בפ' ר"א דמילה (קל"ב ב') ויקוץ בהרתו ויעבוד, שבשעה שקוץ בהרתו אינו מתעסק בגופה של מצוה דהיינו עבודה אלא במכשירה אבל הכא מעידנא דקא עקר ליה ללאו מתעסק הוא במצוה עצמה ואע"פ שלא נגמרה מה בכך, והא מילה בצרעת כיוצא בה היא שמשעה שמל קוץ בהרתו ומצות מילה לא נגמרה עד שפרע דקי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל [...]

מגן אברהם סימן תמ"ו ס"ק ב

שלא יוכל לטלטלו. דמוקצה הוא דהא אסור בהנאה (תו' פ"ק דכתובות) ואע"ג שלא היה בכלל הביטול כגון שנתחמץ ב"ט ועובר על בל יראה דאורייתא ומוקצה הוי דרבנן כיון דשב ואל תעשה הוא אסרוהו וכיון דרצונו היה לבערו אלא שחכמים אסרוהו אינו עובר עליו דאונס הוא והר"מ תירץ דלא שרו לטלטל כדי לבערו משום דבעידן דמטלטל ליה עדיין לא מקיים מ"ע דתשביתו עד שעת הבערה (כ"מ פ"ג) <> ומהר"ם לובלין סי' כ' וכ"כ הר"ן גבי שופר דתנן סוף ר"ה דאין מפקחין עליו את הגל מ"ט שופר עשה וי"ט ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וכיון דמדאורייתא לא דחי ה"ה דמוקצה דרבנן דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה עכ"ל והקשה שם הש"ל מה צ"ל דיו"ט עשה ול"ת הוא הא אפי' ל"ת לחודא נמי לא דחי כיון דבעידן דמיעקר לאו לא מקיים עשה ותירץ ר"ת דעשה דרבים דחי ל"ת אע"ג דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה עכ"ל ונ"ל דחמץ לא מקרי עשה

מצוי דאית ליה מיניה קאמר דאפשר במיניה, ולעולם איתא לתנא דבי ר' ישמעאל ואיתא לדר"ל. וכן נראה מדברי רי"ף שכתב בהלכות ציצית כך [...]

מאירי, יבמות ד ע"ב, ד"ה 'אע"פ'

אף על פי שנאסרו הכלאים דבר תורה בצמר ופשתים הציצית מיהא מותר בכלאים שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך כלומר אבל אתה עושה גדילים מזה לזה ר"ל של צמר בטלית של פשתים או של פשתים בטלית של צמר שהרי אמרה תורה ליתן תכלת ותכלת עמרא הוא דמדשש כיתנא תכלת עמרא ואמרה תורה עשה תכלת בטלית של פשתן ואם כן הוא הדין לחוטי לבן של צמר בפשתן ושל פשתן בצמר: אף על פי שהלכה כר' ישמעאל כמו שביארנו מכל מקום הלכה גם כן כריש לקיש שאמר (לקמן כ' ב') כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה והילכך היתר כלאים בציצית הוא בכל מקום מצד התכלת ר"ל להיות הצמר פוטר בשל פשתים שהרי אין תכלת אלא בצמר והתורה אמרה ליתן תכלת אף בטלית של פשתן אבל חוטי לבן של צמר בטלית של פשתן או של פשתן בטלית של צמר לא הותר בכל מקום אלא אם כן במקום שאין לו ממינו ושמא תאמר והיאך איפשר שלא יהא לו ממינו והרי איפשר לו להוציא חוטין מן הבגד עצמו ויטיל בכנף אין זה כלום שכל שאין לו אלא אם כן בקריעת כנף ובהפסד טלית הרי זה כמי שאין לו ויפטר של צמר בפשתים ושל פשתים בצמר ודבר זה דוקא מן התורה אבל חכמים גזרו שאף במקום שאין לו ציצית ממין הכנף לא יטיל אלא ממינו מגזירת קלא אילן שיהא כלאים שלא במקום מצוה ואין פוטרין עכשיו טלית של צמר אלא בשל צמר ולא של פשתים אלא בשל פשתים ואפילו במקום תכלת אין מטילין תכלת בשל פשתן מדברי סופרים גזירה משום קלא אילן וכן גזירה משום כסות לילה כמו שהתבאר שם ואם מפני שפקר מצות ציצית בתכלת סמכו בה על מה שאמרו התכלת אינו מעכב את הלבן: